

Slesvig-Holsten og mindretallene i 1980'erne og 1990'erne

Renate Schnack i "En europæisk model"
nationale mindretal i det danske-
lyse grænseland 1945-2009, (2002)

»I Slesvig-Holsten er mindretalspolitik et politisk tyngdepunkt. Vi opfatter den ikke som noget, der skal gøres, fordi Slesvig-Holsten er et grænseland. Det er vores udtrykkelige mål at forbedre mindretallenes situation.«¹

Ministerpræsident Heide Simonis

Den slesvig-holstenske ministerpræsident begik dette udsagn i anledning af 40-året for København-Bonn-erklæringerne i 1995. Hun beskriver hermed den ny, reformorienterede og offensive tilgang i den slesvig-holstenske mindretals- og grænselandspolitik, der var blevet iværksat i begyndelsen af 1980'erne, og hvis udvikling har resulteret i et nyt klima i forholdet mellem mindretal og flertal også hen over grænsen.

Forandringerne kendetegnes af et nyt politisk indhold og et netværk af institutioner og ordninger. I 1980'erne og 90'erne ændres de ansvarliges holdning og politik og afføder en ny kvalitet i den gensidige omgang med hinanden. Dette er en tilgang, der er gyldig frem til i dag, og som danner grundlaget for nutidens mindretalspolitik samt peger ud i fremtiden. I løbet af disse år har delstatsregeringen og landdagen skabt grundlag for samt instrumenter til at beskytte og støtte mindretallene. Mindretallene – danskerne, friserne, sinti og roma – har selv konstruktivt benyttet sig af de muligheder, der er opstået heraf.

Politikken for og med mindretallene og folkegrupperne har netop i de seneste to årtier i Slesvig-Holsten udviklet sig til et tyngdepunkt og et selvstændigt politisk område med særlige karakteristika. Dette gælder ikke blot landsregeringens politik, men kendetegner på samme vis alle grupperne i den slesvig-holstenske landdag. Der findes en politisk konsensus om, at mindretallenes og folkegruppernes samt grænselandets interesser skal repræsenteres i enighed, og at disse områder så vidt muligt skal holdes uden for partipolitiske opgør. Dette gælder alle de mindretal og folkegrupper, som ligger inden for delstaten Slesvig-Holstens ansvars-

område: Danske sydslesvigere, tyske nordslesvigere, frisere samt de tyske sinti og roma i Slesvig-Holsten. Det er en historisk forpligtelse og vedbliver også i fremtiden at være en særlig opgave at tillade såvel fællestræk som forskelle i mangfoldigheden og at møde forskelligheder med respekt. En sådan holdning er udtryk for og tegn på en demokratisk og solidarisk kultur. En sådan holdning er på en og samme tid resultat og proces.

Den slesvig-holstenske vej, der tager sit udgangspunkt i 1980'erne, har som mål med respekt at anerkende alle delstatens nationale mindretal og folkegrupperes værdi, at stå i vedvarende dialog med dem, at beskytte og støtte dem samt at aflægge regnskab for deres situation. Målet er at forbedre mindretallenes situation.

Et kort tilbageblik

Det dansk-tyske grænseland og mindretallenes historie i regionen begynder med en skæbne, som mange grænseregioner og mindretal er fælles om: Udgangspunktet er ikke forsoning, respekt og fred, men derimod diskriminering, undertrykkelse og konfrontation helt hen til blodige opgør. Det dansk-tyske grænselands historie er imidlertid på samme tid også historien om modstand og selvhævdelse. Grænsen mellem Tyskland og Danmark har ligget fast siden folkeafstemningerne i 1920. Mindretallene blev efterladt på begge sider af grænsen. Striden om fastlæggelsen af den dansk-tyske grænse er indgået i de to nabolandes historie under betegnelsen »grænsekampen«. Opgøret fandt sted i et årtier langt modsætningsforhold, der rækker langt tilbage i 1800-tallet. Det er den danske og tyske efterkrigs politiks historiske fortjeneste, at det lykkedes af bilægge »grænsekampen«.

Fredeliggørelsen af grænselandet iværksættes af to skriftstykker, der i formel-juridisk henseende ikke havde den store betydning. Det drejer sig hverken om en statslig traktat eller om nationale love. I grunden er det to ensidige – i tid parallelle – hensigtserklæringer, afgivet af regeringerne i Bonn og København. Ikke desto mindre udgør de »historiske milepæle«. Hvad er det da, der gør København-Bonn-erklæringerne fra 1955 til noget særligt? De bevirkede den afgørende nyorientering efter mere end et hundrede år med nationale spændinger, og de gav mindretallene tillid til en fredelig udvikling. De gav sameksistensen i grænselandet en solid basis, og de muliggjorde først en tillidskabende politik mellem flertal og mindretal. De danner grundlaget for en selvstændig politik for, med og ved

mindretallene og folkegrupperne, således som den med varierende dybde og tempo er blevet udfoldet i Slesvig-Holsten fra 1955 og frem til i dag. Erklæringerne var et signal til opbrud; i dag er de et symbol på en udvikling til det bedre.

Det er jo hyppigt ikke ordningers retlige karakter, men derimod deres ånd, der er afgørende for, om de fører til succes eller slår fejl. Og denne vilje fandtes og findes fortsat i Danmark, i Tyskland, i Slesvig-Holsten samt i hele det fælles grænseland. Denne vilje var et fundament for løsningen af mindretalsproblemet. Beroende på gensidighed blev rettighederne sikret for det danske mindretal i Tyskland og det tyske mindretal i Sønderjylland. Herved blev tre centrale principper forpligtende:

- Friheden til at bekende sig til det pågældende sprog og kultur. Medlemmer af de to nationale mindretal og deres organisationer må ikke hindres i at benytte sig af det foretrukne sprog i ord og skrift.
- Anerkendelsen af den kulturelle identitet uden efterprøvning. Mindretallenes særlige interesse i at pleje de religiøse, kulturelle og faglige bånd til Danmark hhv. Tyskland anerkendes.
- Gensidighed gælder. Mindretallene på begge sider af den fælles grænse får tilstået de samme rettigheder. På grundlag af gældende lovgivning kan mindretallene oprette skoler og børnehaver.

Erklæringerne blev ganske vist undertegnet i Bonn – af den tyske forbundskansler Konrad Adenauer og den danske statsminister Hans Christian Hansen; men slesvig-holstenerne havde ikke forholdt sig passivt. Her skal Kai Uwe von Hassel især takkes. Som daværende ministerpræsident i Slesvig-Holsten arbejdede han eftertrykkelig for de gensidige erklærings tilblivelse.

Gensidigheden var det afgørende. Dette havde manglet i Kiel-erklæringen fra 1949. Så kort tid efter krigen, kun få år efter de erfaringer, Danmark havde måttet gøre med Det tredje Rige, var frygten endnu meget levende og den danske nabos tilbageholdenhed endnu meget stor. Ikke desto mindre kan København-Bonn-erklæringer ikke tænkes uden Kiel-erklæringen, som den socialdemokratiske ministerpræsident Bruno Diekmann afgav seks år forinden. Kiel-erklæringen udgjorde fundamentet for ånden og indholdet i de efterfølgende København-Bonn-erklæringer. Den var således et modigt og politisk skridt, der sigtede på fredeliggørelse, forsoning og arbejde i fællesskab, og som markerede et vendepunkt i den

nationale kamp. Således markerer Kiel-erklæringen, den »slesvig-holstenske delstatsregerings erklæring om det danske mindretals stilling«, begyndelsen på den slesvig-holstenske mindretalspolitik. Dens principper genfindes i delstatsvedtægterne fra 1949, blev siden bekræftet i København-Bonn-erklæringerne samt konkretiseret i det slesvig-holstenske delstatsforfatning i 1990. På grund af den særlige historiske og politiske udvikling har delstaten lige siden sin grundlæggelse beskæftiget sig med politik for mindretal og folkegrupper. Slesvig-Holsten står dermed i en tradition med konstruktiv, fremtidsrettet mindretalspolitik.

Med mange skridt til fællesskabet

De to nationale mindretal har i årenes løb gang på gang beskrevet deres selvforståelse, deres opgaver og målsætninger, deres stilling i stat og samfund samt deres forbindelse til deres eget folk. Begge mindretal ønsker som ligeberettigede aktører at medvirke i den stat og det samfund, de lever i. De vil bevare deres identitet, stræber efter at opretholde og fordybe de åndelige og kulturelle relationer til deres folk, og de deltager aktivt i den politiske, økonomiske og kulturelle kontakt mellem danskere og tyskere på tværs af grænsen.

Begge mindretal råder over egne paraplyorganisationer med et stort antal tilsluttede foreninger, der tager sig af skole og sprog, socialt arbejde, ungdomsspørgsmål, kulturelt arbejde, idræt, kirke og kommunalt virke. Begge mindretal råder over egne partier og i hvert tilfælde tillige over en egen avis. Mindretallenes politiske mandater på alle niveauer er fuldgyltige med de samme uindskrænkede rettigheder og pligter, som gælder for politiske mandater i øvrigt. I denne sammenhæng skal der henvises til et juridisk responsum fra december 2000,² der bekræfter, at Sydslesvigsk Vælgerforening er det danske mindretals parti, og som bekræfter det forfatningskonforme i, at dette partis status er privilegeret i den slesvig-holstenske valglov.

Bortset fra valgperioden 1954-1958 har Sydslesvigsk Vælgerforening (SSW) fra første færd været repræsenteret i den slesvig-holstenske landdag som talerør for delstatens danske og national-frisiske befolkning. SSW er for så vidt privilegeret af den slesvig-holstenske valglov, idet det er fritaget fra 5%-spærregrænsen ved landdagsvalg. SSW skal dog opnå tilstrækkeligt mange stemmer til, at det vil kunne vinde det yderste af de mandater, der måtte være repræsenteret i landdagen, for at kunne opnå

valg. Det svarer omtrent til 20-24.000 stemmer. Eftersom SSW ikke er repræsenteret i det tyske føderale parlament Forbundsdagen, blev der i 1965 etableret et rådgivende udvalg (Kontaktudvalget) ved det tyske forbundsindenrigsministerium for at sikre en løbende kontakt mellem det danske mindretal på den ene og forbundsregeringen og Forbundsdagen på den anden side. Kontaktudvalget ledes af forbundsindenrigsministeren og har som opgave at forhandle om alle de forbundsindenrigspolitiske spørgsmål, der måtte være relevante for det danske mindretal. For at skabe et forum for drøftelsen af spørgsmål af betydning for det tyske mindretal i Sønderjylland, blev der i 1975 dannet et fælles udvalg med landdagspræsidenten som formand.

I juridisk og politisk henseende er rammerne således, at den nationale identifikation også kan praktiseres. Mindretallenes udtrykkelige eller stilte afkald på at ændre den politiske status quo og grænsedragningen har i denne forbindelse været en uundgåelig forudsætning. Hverdagen i politikken og i samfundet udformes langsomt, til tider med besvær og modsætningsfyldt, men vedholdende. I almindelighed accepteres det, at mindretallene har ret til offentlig støtte til deres institutioner og arbejde. Det er begge stater, delstaten Slesvig-Holstens, kommunernes, grænseforeningernes og andres ret og pligt at støtte deres egen minoritet på den anden side af grænsen og at yde støtte til mindretallenes sprog og kultur i deres eget land. Ikke desto mindre blev det i mange år anset for at være galt afmarcheret i politisk henseende at værne om det danske mindretals eksistens- og udfoldelsesret i Slesvig-Holsten og uden nogen som helst politiske betingelser efter bedste evne at yde støtte til dets arbejde!

Frem til begyndelsen af 1980'erne blev den kulturelle og politiske berigelse, der ligger i mødet mellem dansk og tysk kultur og levevis, og som suppleres af frisernes helt selvstændige kultur og sprog, kun opfattet således af enkeltindivider i det politiske liv. Den blev slet ikke set som inspirationskilder. På grund af de historiske og kulturelle forhold tales der tysk og dansk, frisisk, plattysk og sønderjysk – altså hele fem sprog tales ved siden af hinanden i denne region, der tillige omfatter to nationer. Fem sprog med hver sin historiske og kulturelle baggrund. Denne unikke sproglige mangfoldighed symboliserer en i kulturel henseende enestående virkelighed, hvis kostbarhed og behov for at blive værnet om endnu undervurderes. Ingen anden region i Europa kan fremvise en sådan mangfoldighed af traditionelt talte sprog, som det er tilfældet i den dansk-tyske grænseregion. Mindretallene har selv sørget for, at denne mangfol-

dighed er blevet bevaret. Men de har naturligvis ikke kunnet gøre det alene. Politiske og samfundsmæssige udviklingslinjer i regionen, i Slesvig-Holsten og andetsteds i Europa skaber åbenhed og muliggør en anden synsvinkel samt nyorientering.

En ny dimension

Ikke mindst de enorme samfundspolitiske omvæltninger fra begyndelsen af 1960'erne har hjulpet mindretallene og mindretalspolitikken til at få ny politisk betydning. Særdeles kort sagt er det årene med opbrud af storknæde og forbenede strukturer. Mindretalsmedlemmerne profiterede også deraf i form af en voksende selvbevidsthed om i bedste mindretalspolitiske forståelse af »være sig selv«. Ikke alt, der i begyndelsen af 1980'erne kendetegner den ny tilgang i den slesvig-holstenske grænselands- og mindretalspolitik, skyldes alene regeringen eller landdagen. Det er heller ikke alene udgået fra mindretallene eller grænseforeningerne eller andre organisationer. Det særlige i Slesvig-Holsten ligger netop i, at der har fundet et samspil sted mellem mange forskellige kræfter og aktuelle omstændigheder, hvilket har ført til stor dynamik på det mindretalspolitiske område. Det var en situation, der effektivt kunne udnyttes til en varig sikring af rettigheder og regler om beskyttelse. I denne forbindelse er det danske mindretals eksistensret og ret til at virke i Slesvig-Holsten en væsentlig faktor. Dette område er i begyndelsen af 1980'erne øjensynligt ikke længere blot af grænsepolitisk betydning, men får tillige indenrigspolitisk betydning. Denne ændring giver den hidtidige slesvig-holstenske grænselandspolitik en ny dimension. Den er begyndelsen på en offensiv og kvalitativ ny slesvig-holstensk mindretalspolitik. Hermed begynder en forbedring af mindretallenes stilling.

Den daværende slesvig-holstenske ministerpræsident Uwe Barschel åbnede sig over for en dialog med sydslesvigerne og nyprofilerede sig tillige som regeringschef ved økonomiske tilskud til det danske mindretal. Dermed kom en åbning og en udvidelse af tanken om at beskytte og støtte den anden folkegruppe i landet på den politiske dagsorden! Samtidig anmodede parlamentet regeringen om at fremlægge en beretning om udviklingen i det danske og tyske mindretals arbejde. Blikket på de to nationale mindretal på begge sider af den fælles grænse udvider perceptionen til at omfatte de andre mindretal i delstaten: den frisiske folkegruppe og senere tillige det nationale mindretal af tyske sigøjnere: sinti og

roma i Slesvig-Holsten. Mindretalspolitiske emner og anliggender opnår ny interesse og kommer efter år med ringe bevågenhed – også på forbundstysk og europæisk plan – til at gøre sig gældende i det politiske livs og offentlighedens bevidsthed. Men delstatsregeringen og de enkelte parlamentsmedlemmer, der arbejder for mindretalsspørgsmål, har endnu intet samlet koncept for deres aktiviteter.

Nyorientering af arbejdet

Dette ændres først med den slesvig-holstenske landdags 12. valgperiode og delstatsregeringen under ministerpræsident Björn Engholm. Her ligger oprindelsen til konceptet for en demokratisk-teoretisk, socialt-praktisk og i forfatningsmæssig henseende afsikret mindretalspolitik. Delstatsregeringen og parlamentet har været fælles om den, ligesom de pågældende mindretal også har været inddraget i processen. Mindretalspolitikken har både skabt grundlaget for det indbyrdes samarbejde mellem disse parter og styrket det frem til i dag. Dette arbejde har ført til enorme fremskridt og højdepunkter, men har også måtte acceptere nederlag og tilbageslag. Det blev en fremherskende opfattelse, at mindretallene og folkegrupperne præger delstatens kultur og politiske kultur, og at politik for og med mindretallene ikke blot omfatter det kulturelle område, men også skal opfattes som en tværgående opgave. København-Bonn-erklæringerne på Kiel-erklæringens fundament vedbliver med at være grundlaget for politikken. Den tyske forening i 1990 har heller ikke ændret ved erklæringernes folkeretslige status. Erklæringernes principper skal imidlertid fremover også gælde som retningslinjer for en offensiv og operativ politik til gavn for andre mindretal i Slesvig-Holsten.

Dette er den nye tilgang. Dermed bliver grænselandspolitikken grundlaget for en udvidet slesvig-holstensk mindretalspolitik. Desuden fører det politiske skridt hen imod Østersøregionen og »mare balticum«-politikken, der blev indledt under Björn Engholm, til øget opmærksomhed omkring Slesvig-Holstens særlige situation som grænseregion og som delstat med mindretal og folkegrupper.

Endnu en politisk omstændighed kommer den ny mindretalspolitiske tilgang til gode: Den slesvig-holstenske landdag vælger for først gang en kvinde som formand. Dette fører til en ny kommunikationsform i landdagen. Landdagspræsident Lianne Paulina-Mürl tager initiativet til, at den frisiske folkegruppe og det nationale mindretal af sinti og roma aktivt ind-

drages – i første omgang i form af ekspertdrøftelser og fora og andre arrangementer. Da Slesvig-Holsten af andre grunde stod over for at skulle reformere delstatsvedtægterne, så de blev en delstatsforfatning, gav dette mulighed for at udveksle og afklare principielle standpunkter. Det vurderes, at mindretalsartikelen bør suppleres. På baggrund af, at den tysk-tyske forening i 1990 medfører en forfatningsændring, udgår der fra Slesvig-Holsten et signal om, at mindretallenes og folkegruppernes særlige problematik bør tilgodeses i foreningsprocessen. Derfor stræbes der efter en fastlæggelse af retten til beskyttelse og støtte i den tyske grundlov med den slesvig-holstenske forfatning som forbillede. Dette tiltag mislykkes dog.

Ikke desto mindre hører grundlovsinitiativerne, der blev fremsat af først Lianne Paulina-Mürl og siden hendes efterfølger i embedet som landdagspræsident, Ute Erdsiek-Rave, i kvalitativ henseende til højdepunkter inden for det politiske arbejde for mindretal. Initiativerne udløser en indtil da ukendt solidaritet mellem mindretallene og folkegrupperne, der ikke blot er begrænset til Slesvig-Holsten. I december 1992 blev der således afholdt et »lille mindretalstopmøde« i Kiels landdagsbygning, hvor også sorberne deltog. Således lykkedes det at skabe opmærksomhed omkring mindretalsspørgsmål både på forbundstysk og internationalt plan og at mobilisere mænd og kvinder med vidt forskellig kulturel baggrund til gavn for mindretalsspørgsmål, der jo tillige er menneskerettighedsspørgsmål. Disse fælles, koordinerede aktioner fremstår helt til i dag som et tegn på politisk fællesskab i delstaten.

I Slesvig-Holsten førte udvidelsen af mindretalsartikél 5 i delstatsforfatningen 1990 til, at mindretallene kunne gøre krav gældende om positiv beskyttelse. Slesvig-Holsten skal sikre mindretallene imod indskrænkninger og at støtte dem med dertil egnede forholdsregler. Bogstaveligt hedder det:

Artikel 5

- (1) Bekendelsen til et nationalt mindretal er fri; den fritager ikke fra de almindelige statsborgerlige pligter.*

Ny:

- (2) Den kulturelle egenart/særpræg og nationale mindretals og folkegrupperes politiske participation står under Landets, kommunernes og amternes beskyttelse.*

Det nationale danske mindretal og den frisiske folkegruppe har krav på beskyttelse og støtte/fremme.³

Dermed fremhæves det i delstatsforfatningen, at flertallet har et særligt ansvar over for nationale mindretal.

Selv om delstaten og kommunerne i forbindelse med virkeliggørelsen af den statslige målsætning »mindretalsbeskyttelse« har et relativt stort spillerum, og selv om implementeringen kræver yderligere love og forordninger, så er én ting ikke desto mindre urokkeligt fastlagt: Mindretalenes interesser skal behandles på samme niveau som flertallets. Denne artikels anvendelsesområde omfatter – skønt de ikke eksplicit er nævnt – også de tyske sigøjnere: sinti og roma og vil for så vidt også kunne anvendes på andre mindretal, såfremt de:

- over for flertalsbefolkningen i en stat udgør en numerisk underlegen, men tilstrækkeligt repræsentativ gruppe af mennesker, der ligeledes er borgere i denne stat, og som opretholder traditionelt mangeårige, faste og vedholdende relationer til denne stat;
- i etnisk, religiøs, sproglig og kulturel henseende kan påvise kendetegn, der adskiller dem fra den øvrige befolkning;
- bestræber sig på at bevare deres egen kultur, tradition, religion eller sprog inden for mindretallet.

På grundlag af Slesvig-Holstens forfatning beror fællesskabet mellem mindretal og flertal på fem principper:

- *Princip 1 – statsborgerskab:* Alle borgere, uanset om de tilhører flertallet eller en mindretal, har de samme rettigheder og pligter, også hvis de ønsker at pleje tilhørsforholdet til et andet sprog og kultur.
- *Princip 2 – bekendelsesfrihed:* Det står enhver frit at bekende sig til et mindretal eller en folkegruppe. Dette må ikke kontrolleres, drages i tvivl eller bestrides.
- *Princip 3 – organisationsautonomi:* Retten til institutionel chancelighed i form af mindretalenes egne organisationer og selvforvaltning i foreninger og forbund, som støttes økonomisk af delstaten.
- *Princip 4 – subsidiaritet:* En fredelig sameksistens mellem flertal og mindretal kan kun lykkes, såfremt begge sider accepterer hinanden og erkender, at de er afhængige af hinanden samt løser fælles problemer.

Gensidig hjælp og samarbejde er i denne forbindelse stikord for subsidiaritetsprincippet.

- *Princip 5 – politisk konsensus*: I Slesvig-Holsten er interessen for at fremme og beskytte mindretal hævet over partierne.

Det er en permanent opgave for alle at virkeliggøre disse principper.

Mindretalsordninger og -institutioner

Et netværk af ordninger og institutioner, som medio 1980'erne blev påbegyndt af landdagen og Björn Engholms regering, og som er blevet kompletteret af regeringen Heide Simonis således, som det kendes i dag, har lige siden bidraget til at virkeliggøre og sætte liv i disse principper. Delstatsregeringen sendte således et politisk signal:

I 1988 udnævner ministerpræsident Björn Engholm for første gang en ulønnet »grænselandskommitteret«, der skal tage sig af de tyske og danske mindretal samt frisiske spørgsmål. Siden 1960'erne havde grænselands- og mindretalspolitikken i administrativ henseende været forankret i ministerpræsidentens kancelli (Staatskanzlei). Engholm betror denne opgave til den tidligere landdagsvicepræsident Kurt Hamer, som er en fremragende kender af mindretals- og grænselandsproblematikken. En af Kurt Hamers storartede ideer er forslaget om at etablere et »Europæisk Center for Mindretalsspørgsmål« i det dansk-tyske grænseland. Denne plan virkeliggøres efter Kurt Hamers død af dennes efterfølger i embedet som grænselandskommitteret.

Kurt Schulz, der ligeledes havde været landdagsvicepræsident og tidligere borgmester i Egernførde, blev i tidsrummet 1991-2000 den anden grænselandskommitterede. Han opfattede sig selv og sin funktion som formidler mellem mindretal og flertal og politikken. Han udbyggede med stor succes dette embede til en af søjlerne i den slesvig-holstenske mindretalspolitik. Han har i ni år været regeringstoppens og de politiske foras rådgiver, og han plejede kontakterne til mindretallene samt relevante nationale internationale institutioner og organisationer. Desuden rådgav han slesvig-holstenske grænseforeninger og deres institutioner. Ministerpræsident Heide Simonis udvidede hans opgaveområde yderligere, idet Kurt Schulz fik tillagt det nationale mindretal af sinti og romas interesser og skulle fungere som rådgiver vedrørende regionalsproget nedertysks situation i Slesvig-Holsten.

Slesvig-Holstens ministerpræsident Heide Simonis deltog den 2. juni 2002 i det danske årsmøde i Flensborg. Hun ses til højre på billedet med formanden, generalsekretæren og næstformanden for Sydslesvigsk Forening: Heinrich Schultz, Jens A. Christiansen og Dieter Küssner ved sin side.

Foto: Katherine Bieker Köhl.

Undertegnede blev den 1. april 2000 Kurt Schulz's efterfølger i funktionen som grænselandskommitteret. Ministerpræsident Heide Simonis udnævnte mig til *mindretalskommitteret*, mens der hidtil havde været tale om en grænselandskommitteret. Den ny betegnelse tager højde for den efterhånden udvidede mindretalspolitik i Slesvig-Holsten og profilerer samtidig embedet på såvel forbundstysk som europæisk plan. Slesvig-Holsten er den eneste tyske delstat med to nationale mindretal og en folkegruppe i landet og et tysk mindretal i nabolandet Danmark. Dette er ikke blot en enestående konstellation i Forbundsrepublikken Tyskland, men i hele Europa. I Slesvig-Holsten har det vist sig at være et velfungerende tiltag at lade det mindretalspolitiske område blive medkonciperet af en person, der nyder begge siders tillid.

Det slesvig-holstenske *delstatsparlament* dokumenterer sit ansvar og sine interesse over for mindretallene i form af to fora, der er placeret som udvalg ved lovgiveren, landdagen. Det drejer sig om »*Gremium für Fragen der deutschen Minderheit in Nordschleswig*« (Nævnet eller udvalget for spørgsmål vedrørende det tyske mindretal i Nordslesvig) og »*Gremium für Fragen der friesischen Volksgruppe im Land Schleswig-Holstein*« (Nævnet eller udvalget for spørgsmål vedrørende den frisiske folkegruppe i delstaten Slesvig-Holsten). Begge nævn har til opgave regelmæssigt og grundigt at behandle alle de spørgsmål, der måtte være vigtige for mindretallene. Og dette sker sammen med mindretallene, ikke hen over hovedet på dem! Desuden afholdes Nordslesvig-nævnets møder skiftevis nord og syd for den dansk-tyske grænse, mens Friser-nævnet på skift afholder sine møder i Kiel og i andre byer i delstaten. Nævnenes medlemmer omfatter mindretallenes egne repræsentanter, forbunds- og landdagsmedlemmer, den mindretalskommitterede samt repræsentanter for delstatsregeringen. Møderne afholdes med landdagspræsidenten som formand; denne ordning understreger, at mindretalspolitikken er hævet over partierne og dermed svarer til princippet om konsensus på området. Begge nævn udgør en vigtig platform for diskussion og løsning af mindretalsanliggender. Nordslesvig-nævnet blev grundlagt i 1975. Med dannelsen af Friser-nævnet – der er formet efter Nordslesvig-nævnets eksempel med henblik på sammensætning, arbejde og målsætning – gav landdagen den indholdsmæssige debat, der i 1987/1988 blev påbegyndt om friserens situation, et institutionelt supplement. Begge nævn er blevet elementer i det mindretalspolitiske landskab, der ikke kan undværes. De udgør således den anden søjle i den slesvig-holstenske mindretalspolitik.

De tyske sigøjnere: sinti og roma i Slesvig-Holsten, der også udgør et nationalt mindretal, har endnu intet tilsvarende nævn. Dette mindretalspolitiske og kulturelle arbejde varetages i Slesvig-Holsten af *Landesverband deutscher Sinti und Roma* (delstatsforbundet af tyske sinti og roma) i Kiel. Arbejdet bakkes op i form af kontakter, som navnlig plejes af landdagspræsidenten Heinz-Werner Arens og den mindretalskommitterede.

I kræfternes spil mellem *delstatsregeringen* og *parlamentet* er den tredje søjle i Slesvig-Holstens mindretalspolitik opstået. Delstatsregeringen gør med jævne mellemrum status over mindretallenes situation i form af en beretning. Mens landsregeringen i begyndelsen af 1980'erne havde afvist en sådan beretning under henvisning til mulige forfatningsretlige og udenrigspolitiske irritationsmomenter, blev den første *beretning om min-*

dretallenes arbejde i tidsrummet 1983-86 aflagt i den slesvig-holstenske landdag i oktober 1986. Det skete, efter at landdagen i januar 1986 enstemmigt havde besluttet:

- »Landsregeringen anmodes om, én gang i hver lovgivningsperiode at fremlægge en beretning om
- udviklingen af det danske mindretal i Slesvig-Holsten og det tyske mindretal i Danmarks arbejde på det kulturelle og sociale område,
  - dette arbejdes finansielle, økonomiske og organisatoriske vilkår,
  - dette arbejdes politiske og samfundsmæssige betydning for udviklingen af Sydslesvig og sameksistensen mellem flertal og mindretal i denne region«. ⁴

De efterfølgende mindretalsberetninger blev udvidet i overensstemmelse med den politiske udvikling i delstaten. I den anden beretning tages der højde for forfatningsændringerne, og den omfatter ud over det oprindelige opdrag også den frisiske folkegruppes situation og arbejde i Slesvig-Holsten. Desuden gøres der tillige rede for den grænselandskommitteredes arbejde og for de fire tyske grænseforeninger: *Arbeitsgemeinschaft Deutsches Schleswig*, *Deutscher Grenzverein*, *Grenzfriedensbund* og *Schleswig-Holsteinischer Heimatbund*. I den tredje beretning – som for første gang også inddrager sinti og roma – gør i en historisk opsummering rede for det nazistiske folkedrab på sinti og roma. Endvidere berettes der om den europæiske mindretalsunion *Föderalistische Union Europäischer Volksgruppen* (FUEV) samt om grundlæggende udviklingstræk i mindretalspolitikken på forbundstysk og europæisk plan, for så vidt disse måtte have betydning for mindretallene i Slesvig-Holsten. Den fjerde beretning omfatter alle hidtidige elementer, men præsenterer desuden *European Centre for Minority Issues* (ECMI). Hver beretning medtager de pågældende plenumdebatter. I den første beretning aftrykkes endog protokollerne fra det landdagsmøde, hvori beretningen blev krævet, og det møde, hvor den blev drøftet.

Fremlæggelsen af den første beretning vakte ikke blot mediernes interesse på begge sider af grænsen. Parlamentsdebatten om mindretallenes arbejde på begge sider af grænsen fulgtes i tilhørerlogerne også af repræsentanter for de to mindretal, den danske generalkonsul i Flensborg og tre skoleklasser fra Flensborg, Tønder og Haderslev. Alle de hidtidig fremlagte fire beretninger er blevet fulgt med tilsvarende interesse. Dette kan

også aflæses af efterspørgselen af den publicerede beretning. Desuden fulgte delstatsregeringen i den tyske delstat Sachsen det slesvig-holstenske eksempel i 1997 og fremlagde en beretning om det sorbiske folks situation.

Alle fire beretninger påskønner mindretallenes rolle og arbejde. De gør status over landdagens og landsregeringens holdning. Tilsammen dokumenterer de fire beretninger den slesvig-holstenske mindretalspolitik i 1980'erne og 1990'erne. Alle fire beretninger er et vigtigt instrument til at informere det politiske liv, flertalsbefolkningen og mindretallene selv. Beretningernes kronologiske udvikling er tillige en historie om grænselands- og mindretalspolitikken i Slesvig-Holsten. Her kan det aflæses, med hvilken hastighed og i hvilken dybde, med hvilke fremskridt og hvilke tilbageslag mindretalspolitikken som politik for og med mindretal har udviklet sig i Slesvig-Holsten. Samlet set står beretningerne for de centrale politiske udsagn, den slesvig-holstenske mindretalspolitik har begået siden begyndelsen af 1980'erne og siden har kompletteret: Slesvig-Holsten anerkender alle sine nationale mindretals og folkegrupper værdi, befinder sig i en vedholdende dialog med dem, beskytter og yder støtte til dem og aflægger beretning over deres situation.

Disse fire hjørnesteene:

- anerkendelse
- dialog og netværk
- beskyttelse og støtte
- aflægge beretning

er de elementer, som er udviklet af Slesvig-Holsten, og som kan tilbydes med henblik på en eksport af den mindretalsordning, der er fundet i delstaten. Det centrale budskab er, at mindretal og folkegrupper beriger den kulturelle mangfoldighed – ikke blot i vores region, men i hele Europa.

Europa og andre partnere

Internationalt samarbejde og pleje af kontakter hører med til arbejdet til gavn for mindretal. Internationale aftaler udgør vigtige elementer i mindretalsbeskyttelsen. De danner en ramme, hvori der i et tættere samarbejde mellem nationalstaterne og de pågældende mindretal kan udvikles konkret politik. Det er frem for alle Europarådet, som i 1990'erne med tre